

HARTZAREN NEGULOA ETA EUSKAL IHAUTERIA

Herri guztiek beren animalia totemikoak izan dituzte, eta euskaldunon artean hartza izan da Mende Luzeetan mirespen eta begirunea jaso dituen. Gure arbasoen gogoan hartza zen biziaren ametsa, etengabeko kurpil ibilkaria hobekien islatzen zituena. Neguan lotan gelditzen da udaberriaren zain, Amalur berberari gertatzen zaion bezalaxe, eta hartza esnatzean hura esnatzen zaigu. Bere loaldi eta esnatzearekin urtero errepikatzen zaigun biziaren zikloa idurikatzen zaigularik.

1.- Hartza eta tximinoa aurrez aurre

Garai zaharretatik dator-kigu euskaldunoi Paleolito Aroan, leizezuloetako iluntasunetan landutako sinismen erlijiosoa. Zulo haietan, mundu izoztu hartan euskara eta euskaldunok jaio baikin. Gure hizkuntza eta gure izaerarekin batera, biziari buruzko ikuspegia, gure kosmogonia berezia, gure sinismen zaharra alegia, garatu genituen.

Herri egin ginen eta Herri izan ginen eta gara ordutik gaurko egunetaraino. Gure sinismen zaharra arrunt naturala zen, eta izadian eta bizian finkatzen zituen bere zainik sakonek. Bertatik edaten zuen eta bertatik eraikitzen zuen bere izatea. Kosmogonia honetan murgildurik zegoela, euskal gizakiak, euskaraz egiten zuen gizon-emakumeak alegia, ez

Euskal mitoa gure garai zaharrenetan sortua da.

zuen bere burua naturako jaun eta jabetzat hartzen, mundua ez baitzen berea. Bera mundukoa zen, munduko eta naturako izaki bat gehiago. Bere gainetik baziren beste-lako izakiak, baita azpitik ere.

Ez zekien nondik zetorren, ezta nora zihoan ere. Baina gogoeta honek ez zuen euskal gizakia kezkatzen, betidanik eta betirako zegoen mundu magiko baten partaidetzat hartzen baitzuen bere burua. Mundua ez zegoen gizakiaren neurrira egina, eta mundu bizidun hori urtero lotan, ia hila, gelditzen zaigu, gero negua igarota udaberrian berriro esnatzeko. Biziaren garaipena da. Etengabeko zikloaren errepikapen mugagabea.

Hartzaren loaldia eta esnatzeak hori irudikatzen zion Auñamendietako bi aldeetan bizi zen herri euskaldunari. Eta hau dela eta euskaldunek hartzaren seme-alaba edo ondorengo bezala ikusten zuten euren burua. Hartzaren klanekoak ziren eta hartza gurtzen zuten biziaren urteroko ibilaldia gurtu nahian. Ekialdetik etorritako sinismen berriaren ardatza gizakia zen, Jaungoikoak egindako gizakia. Erlijio fede berriak hasiera (genesia) eta amaiera (apokalipsia) aldarrikatzen zituen Jaungoikoak gizakiaren neurrira egindako mundu baterako. Kosmogonia berri hontan mundua, izadia, dena... gizakiarena da, bera baita jaun eta jabea Jaungoikoak emandako mundu hontan. Antropozentrismoa edo gizazentrismoa nagusi da erlijio berrian, eta euskaldunei izugarri kostako zaie hau ulertzea.

Euskaldun jentilek (kristautu ez direnek), kristauen jainkoari KIXMI (= tximino) deitu zioten, gizakiak sinismen berrian zuen nagusitza adierazteko. Tximinoaren klana iritsia zen Euskal Herrira eta bi sinismenak aurrez aurre kokaturik zeuden, hartza eta tximinoa, mundu magikoa eta antropozentrismoa. Darwinnek gero, espezieen garapena dela eta, gizakiok tximinoen ondorengotzat hartuko gaitu. Guk, gaurko euskaldunok, Zuberoan oraindik egiten den bezala, hartzaren ondorengotzat hartu beharra daukagu gure burua, hartzaren inguruko mitoan kokaturik baitago gure lehen amets paleolitiko hura, gizon-emakume eta euskaldun egin gintuen kosmogonia magiko-naturista hura.

2.- Hartza eta euskal ihauteria

Hartzaren irudia eta euskal ihauteria arrunt uztarturik daude. Lurrak bere bizia du, eta bizi zikliko hortan badira

Hartza ihauteri guztietan azaltzen zaigu. Hona hemen Lezoko hartza Trapujaleren kalejiran.

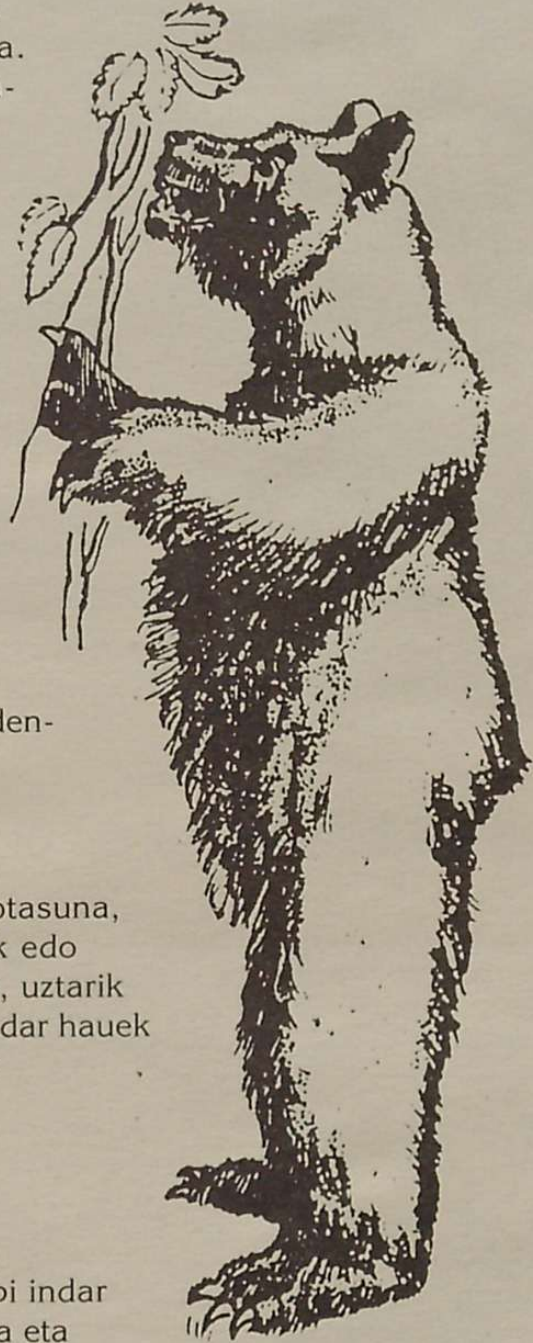

aldeak: eguzkia eta uztak alde batetik, negua, izotza eta landare eta animalien loa bestaldetik. Garai zahar bateko gizakiarekin antzeko zerbait gertatzen zen. Urtaro edo sasoi epeletako denboraldia arras emankorra zitzaion bitartean, urtaro hotzetakoa babeserako eta aisiarako denboraldi luzea baitzen. Prozesu honen adibiderik onena hartza zen. Neguan lo leizezuloetan, historiaurreko gizakiaren antzera, eta udaberrian, lurraren ernaltze berriarekin batera esnatzen baitzen.

Ihautea urtarriletik martxo bitarte dagoen denboraldi luze-magikoaren irudikatzea da. Hartza, gizakia eta lur beraren loalditik izadiaren esnatze bitarteko denboraldia alegia. Negua eta udaberria, loa eta berpiztea, izotza eta eguzkia lotzen dituen denbora luze-magikoa. Hau dela eta euskal ihauterietan, lurra esnatzeko soinu handia egiten duten tresnak jotzen dira (joareak, adarrak,...) Amalurren kolkoan lo dagoen. Eki jainkosa (eguzkia) berriro lur azalera irten dadin, berotasuna eta bizia ekarriz, uztak sortaraziz. Soinuarekin batera, sorgin gaiztoak, izpiritu edota indar ezkorak uxatzeko tresnak azaltzen dira (ixopoak, behor-isatsak, sorgin-gureizeak,...) Heriotzaren jainkosa den Ilargiren neguko erresuman askatutako eta zabaldua-ko indar gaizto horiek guztiak behin betiko aldenitzeko.

Ihauterietan elkarren aurkako bi indar azaltzen dira: baikorrak, onak, ederrak, (Eki, eguzkia, bizia, berpiztea, berotasuna, uztak, argitasuna, udaberria,...) eta ezkorak edo gaiztoak (Ilargi, herioa, loaldia, hotza, izotza, uztarik eza, negua,...) Zuberoako maskaradetan bi indar hauek biziki ongi bereizturik daude. Gorriak alde batetik: eguzkia, bizia, udaberria, onura,... eta beltzak bestaldetik: ilargia, herioa, negua, bizimodua aldrebesa,...

Elkarren arteko lehia bizian aritzen diren bi indar hauen arteko zubia edo lotura hartza da, negua eta udaberria uztartzen dituen, edo beste modu batez esana, ihauteria edo hartzaroa, azken finean ihauteria hartzaren iratzartzearekin estu loturik baitago.

*Hartza esnatzean udaberriaren berri ematen zaigu.
Zikloa errepikatu egingo da berriro ere.*

◀
*Hartzaroa eta
ihauteria gauza
bera dira.
Euskaldunok
hartza gurtu
dugu
historiaurreko
garai
zaharrenetatik.*

3.- Hartza ihauteri ezberdinetan

Hartza eta ihauteriaren arteko lotura dela eta, hartza irudikatzen duen pertsonaia ia euskal ihauteri guztietan azalduko da: Isturitzekoan, Kaldereroetan, Zubieta eta Ituren-goan,... eta abar luzean. Batzuetan hartza irudikatzeko bestelako pertsonaiak azaltzen zaizkigu, zakuz eta trapuz jantzia eta belar onduz edo lastoz beteta: Lantzeko Ziripot, Lesakako Zaku Zaharrak... eta abar.

Hau guztiak gure ihauteriak hartzarekiko duen lotura zehatza azalarazten digu. Garai zaharretan Paleolito Aroko leizezulo haietan hartza gurtzen genuen eta gaurko Euskal Herri hontan hartza gurtzen dugu, inkonszienteki bada ere.

JOSEBA AURKENERENA BARANDIARAN